

FILOCALIA

3 Volumul 3

FILOCALIA

sau culegere din scrierile Sfinților Părinți
care arată cum se poate omul curăți,
lumița și desăvârși

Volumul 3

Sf. Maxim Mărturisitorul: *Răspunsuri către Talasie*

EDIȚIE JUBILIARĂ

Traducere din grecește, introducere și note de
Preotul Profesor Dr. DUMITRU STĂNILOAE

TIPĂRIT CU BINECUVÂNTAREA
PREAFERICITULUI PĂRINTE

DANIEL

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Respect pentru oameni și cărți

[64] Ce sunt „neamurile” pe care, venind, le descoperă Cuvântul.

[65] În ce înțeles este iarăși Cuvântul slavă a lui Israel.

[66] Îndată ce omoară cineva înțelesul trupesc al Legii, aflător în litera ei, primește ca împărat pe Cuvântul (rațiunea) în duh.

[67] Prin David a înțeles și pe Domnul, și Evanghelia, și legea duhovnicească și cunoștința, și contemplația și făptuirea, și poporul cel nou. El poate fi înțeles în multe chipuri, potrivit cu diferitele locuri.

[68] Cel ce are numai tipurile, dar nu și arhetipurile tainelor, are numai întrebarea, dar nu și cunoștința iluminărilor în duh. El a primit ca împrumut ceea ce s-a spus mai înainte, adică experiența prin simțuri a simbolurilor Legii, dar cu sufletul flămânzește după duhul ei, socotind ca un miop întrebarea drept adevărata cunoștință.

[69] În dispute este de multe ori și rătăcire.

[70] Fericirea își întipărește semnele sale în cei ce s-au învrednicit de ea prin împărtășire, și-i face înfățișători ai ei.

CUPRINS

Prefață,

† Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române 5

Cuvântul înainte la prima ediție

Pr. prof. Dumitru Stăniloae 7

SFÂNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL

Smeritul monah Maxim,

către preacuviosul presbiter și egumen Talasie:

Despre diferite locuri grele din dumnezeiasca Scriptură 25

Cuvântul înainte la scoliile așezate în urma răspunsurilor.... 42

Întrebarea 1: *Despre afecte* 46

Întrebarea 2: *Despre lucrarea lui Dumnezeu* 49

Întrebarea 3: *Despre omul cu urciorul* 51

Întrebarea 4: *Despre veșmintele Mântuitorului* 54

Întrebarea 5: *Despre blestemul lui Adam* 56

Întrebarea 6: *Despre îndoita naștere din Dumnezeu* 59

Întrebarea 7: *Despre binevestirea adusă celor morți* 63

Întrebarea 8: *Dumnezeu este lumină* 65

Întrebarea 9: *Ce ne-a descoperit și ce ne va descoperi Dumnezeu* 66

Întrebarea 10: *Despre cele două temeri de Dumnezeu* 67

Întrebarea 11: *Starea dintâi a îngerilor* 71

Întrebarea 12: *Despre cămașa mântuită de pe trup* 73

Întrebarea 13: *Despre „cele nevăzute ale lui Dumnezeu”* 74

Întrebarea 14: *Ce este închinarea la făpturi* 76

Întrebarea 15: *Despre prezența Duhului în toate* 76

Întrebarea 16: *Despre vițelul de aur din pustie* 79

Întrebarea 17: *Moise amenințat cu uciderea* 82

Întrebarea 18: *Îndreptarea din Lege* 87

Întrebarea 19: *Judecata după Lege* 87

Întrebarea 20: *Despre smochinul fără rod* 89

Întrebarea 21: <i>Despre dezbrăcarea Stăpâniilor</i>	92
Întrebarea 22: <i>Despre sfârșitul veacurilor ajuns la noi</i>	100
Întrebarea 23: <i>Despre tronul lui David dat lui Iisus</i>	108
Întrebarea 24: <i>Cele două străji trecute de Petru</i>	111
Întrebarea 25: <i>Hristos e capul bărbatului</i>	113
Întrebarea 26: <i>Nabucodonosor, sluga Domnului</i>	123
Întrebarea 27: <i>Descoperirea despre Corneliu</i>	133
Întrebarea 28: <i>Amestecarea limbilor</i>	140
Întrebarea 29: <i>Proorocirea despre suirea lui Pavel la Ierusalim</i>	144
Întrebarea 30: <i>Paharul și Botezul</i>	147
Întrebarea 31: <i>Dumnezeu nu locuiește în temple făcute de mâini</i>	149
Întrebarea 32: <i>Dibuirea lui Dumnezeu</i>	150
Întrebarea 33: <i>Credința mută munții</i>	152
Întrebarea 34: <i>Ce primim prin rugăciune</i>	155
Întrebarea 35: <i>De ce mâncăm Trupul și Sângele Cuvântului, dar nu și oasele</i>	156
Întrebarea 36: <i>Ce înseamnă trupul și sângele animalelor jertfite</i>	159
Întrebarea 37: <i>Despre ștergarele puse pe trupul Apostolului Pavel</i>	161
Întrebarea 38: <i>Despre cei șapte frați luați de o femeie</i>	166
Întrebarea 39: <i>Înțelesul celor trei zile cât au stat mulțimile lângă Domnul</i>	168
Întrebarea 40: <i>Despre cele șase vase cu apă de la nunta din Cana</i>	172
Întrebarea 41: <i>Despre cei cinci bărbați ai samarinencii</i>	179
Întrebarea 42: <i>Cum S-a făcut Domnul păcat</i>	181
Întrebarea 43: <i>Deosebirea între pomul vieții și pomul cunoștinței binelui și răului</i>	185
Întrebarea 44: <i>În ce înțeles zice Dumnezeu: „Iată, Adam s-a făcut ca unul din Noi”</i>	188
Întrebarea 45: <i>Ce înseamnă pieptul legănat și brațul despărțit</i>	192
Întrebarea 46: <i>Despre deosebirea între oglindă și ghicitură</i>	193

Întrebarea 47: <i>Despre „glasul celui ce strigă în pustie”</i>	194
Întrebarea 48: <i>Și a zidit Ozia turnuri în Ierusalim</i>	204
Întrebarea 49: <i>Iezechia astupă izvoarele</i>	217
Întrebarea 50: <i>Îngerul nimicește oastea lui Sanherib</i>	234
Întrebarea 51: <i>Mulți aduceau daruri lui Dumnezeu și plocoane lui Iezechia</i>	243
Întrebarea 52: <i>Iezechia se înalță, apoi se smerește</i>	256
Întrebarea 53: <i>Despre îngroparea lui Iezechia</i>	266
Întrebarea 54: <i>Zorobabel binecuvintează pe Domnul</i>	273
Întrebarea 55: <i>Numărătoarea celor întorși din Babilon</i>	298
Întrebarea 56: <i>Despre zidirea templului</i>	331
Întrebarea 57: <i>Mult poate rugăciunea lucrătoare a dreptului</i>	343
Întrebarea 58: <i>Bucuria în întristări</i>	345
Întrebarea 59: <i>Despre căutare și cercetare</i>	355
Întrebarea 60: <i>Taina lui Hristos, rânduită dinainte de veacuri</i>	371
Întrebarea 61: <i>E vremea să înceapă judecata de la casa lui Dumnezeu</i>	379
Întrebarea 62: <i>Despre secera văzută de Zaharia</i>	396
Întrebarea 63: <i>Despre candelabrul văzut de Zaharia</i>	411
Întrebarea 64: <i>Despre proorocul Iona și Ninive</i>	435
Întrebarea 65: <i>Despre ghibeoniți și urmașii lui Saul</i>	470

dumnezeiesc va apărea și lumea în forma ei desăvârșită, înveșnicită”³⁹.

Dar nesfârșita bogăție de contraste, de contrapuncte, de sinteze și de armonii ce se naște din dialectica vie între subiectul omenesc, Logos și lume de-a lungul acestui urcuș rămâne o comoară îngropată în paginile Sfântului Maxim Mărturisitorul până se va găsi cineva s-o dezgroape în toată frumusețea ei, pentru lumea de azi.

SMERITUL MONAH M A X I M, CĂTRE PREACUVIOSUL PRESBITER ȘI EGUMEN TALASIE

Despre diferite locuri grele din dumnezeiasca Scriptură¹

*Preacuviosului rob al lui Dumnezeu,
Domnului Talasie, presbiterul și egumenul,
Maxim, smeritul monah: Bucurie!*

După ce ți-ai desfăcut, om al lui Dumnezeu, sufletul în chip rațional de afecțiunea față de trup și mintea ți-ai tras-o cu totul din simțire prin duh, trupul² ți l-ai făcut maică preacinstită a virtuților, iar simțirea ți-ai arătat-o izvor nesecat de cunoștință dumnezeiască, punând însoțirea sufletului cu trupul numai în slujba celor bune, iar simțirea folosind-o ca organ prin care să cunoști măreția celor văzute. Căci trupul tău primește, prin faptele cele morale, frumusețea sufletului, căreia îi dă o formă văzută prin virtuți și o arată celor de afară, ca să avem viața ta ca o icoană a virtuții pusă

1. Περὶ διαφόρων ἀπόρων τῆς θείας γραφῆς. În latinește: *Quaestiones ad Thalassium*, PG 90, 243-786. În românește îi vom zice prescurtat: *Răspunsuri către Talasie*.

2. „Trupul”, în grecește, e de genul feminin.

39. Hans Urs von Balthasar, *Die „Gnostischen Centurien“ des Maximus Confessor*, p. 45. Vezi și *Capete gnostice*, II, 15.

în văzul tuturor spre imitare [1]. Iar simțirea ta sculpează simbolic în figurile celor văzute rațiunile celor inteligibile și prin ele urcă mintea spre simplitatea vederilor inteligibile, desfăcută de varietatea și compoziția celor văzute, ca să avem cunoștința ta, drum nerătăcitor al adevărului, spre a trece prin el spre cele inteligibile [2]. De aceea, după ce-ai lepădat cu totul împătımirea care leagă de simțire și de trup, străbătând întins cu mintea în chip priceput oceanul nesfârșit al cuvintelor Duhului (al Scripturii), cercetezi cu duhul cele ale Duhului. Dar primind de la Acesta descoperirea tainelor ascunse, smerenia te-a făcut totuși să alcătuești o listă cu multe locuri obscure din Sfânta Scriptură, pe care ne-ai trimis-o cerând și de la mine, cel lipsit de orice virtute și cunoștință, un răspuns scris cu privire la înțelesul lor mai înalt.

Primind eu această listă și citind-o, mi s-au oprit în loc și mintea, și auzul, și cugetarea. Drept aceea, te-am rugat să-mi îngădui să refuz acest lucru. Ți-am spus că aceste locuri de abia pot fi înțelese de cei care au înaintat mult în contemplație și au ajuns la capătul celei mai înalte și mai neapropiate cunoștințe, nu însă de mine, care mă târăsc pe pământ și, asemenea șarpelui cel blestemat odinioară, nu am altă hrană afară de pământul patimilor, înnoroat ca un vierme de putreziciunea plăcerilor. Făcând deci aceasta mult și de multe ori, când am văzut că nu primești această rugămintea mea, temându-mă să nu sufere ceva iubirea care ne unește și ne face să avem un singur suflet, chiar de purtăm două trupuri, putând să-ți pară refuzul meu un semn de neascultare, am cutezat, împotriva voii mele, cele mai presus de puterea mea. Am socotit

că e mai bine să fiu acuzat de îndrăzneală și să fiu luat în răs de cei ce voiesc, decât să sufere iubirea vreo clătinare și vreo micșorare. Căci după Dumnezeu nimic nu e mai de preț ca ea în ochii celor ce au minte. Mai bine zis, nimic nu e mai plăcut lui Dumnezeu ca ea. Căci ea adună la un loc pe cei dezbinați și poate crea în cei mulți sau în toți o identitate netulburată a voinții [3].

Deci iartă-mi mai întâi tu, cinstite Părinte, această întreprindere și roagă și pe alții să-mi ierte îndrăzneala. Câștigă-mi milostivirea lui Dumnezeu prin rugăciunile tale și fă-L să-mi stea într-ajutor în cele ce voi spune, mai bine zis să-mi dea răspuns drept la fiecare întrebare. „Căci toată darea cea bună și tot darul desăvârșit de la El este” (Iac. 1, 17), ca de la izvorul și Părintele tuturor cunoștințelor și puterilor luminătoare, pe care le dăruiește pe măsura celor vrednici. Fiindcă numai încrezându-mă în tine am primit să împlinesc porunca ta, așteptând bunăvoința lui Dumnezeu ca plată a ascultării.

Deci așezând fiecare întrebare în frunte, în ordinea și rânduiala în care le-ai scris, voi da după ea un răspuns scurt și precis, pe cât voi fi în stare și pe cât voi primi de la Dumnezeu harul și puterea înțelegerii și grăirii evlavioase. Căci nu vreau să încarc auzul cititorilor cu mulțime de cuvinte. Nu vreau, mai ales, că știu că aceste cuvinte vor răsuna la auzul vostru, care aveți o cunoștință adevărată și o vedere apriată a celor dumnezeiești și care ați trecut dincolo de tulburarea patimilor și ați lăsat în urmă toată afecțiunea firii, făcându-vă rațiunea conducătoare și judecătoare atotdreaptă în toate cele ce trebuie făcute [4], iar mintea intro-

ducând-o pe scara unei neînțelegeri superioare în sânul cel mai dinlăuntru al tăcerii dumnezeiești, acolo unde nu se percepe decât o fericire dumnezeiască în chip neștiut, o fericire a cărei mărime nu o poate face cunoscută decât experiența ce o au despre ea cei învredniciți. Tocmai de aceea unii ca aceștia nu au trebuință decât de-o scurtă indicație în asemenea chestiuni, care arată cu anticipație frumusețea atotstrălucitoare a vederilor tainice cuprinse în cuvintele dumnezeiești și a mărețelor înțelesuri duhovnicești din ele. De altfel nu știu dacă îmi este îngăduit să vă spun chiar și numai atâta vouă, celor ce ați devenit, după cuvântul Domnului, sarea pământului și lumina lumii, pentru bogăția virtuții și marea revărsare de cunoștință, curățind și din alții puroiul patimilor prin modurile virtuților și străbătând neștiința, care e o orbire a sufletului, cu lumina cunoștinței.

Dar vă rog pe voi cei atotsfinți și pe toți care veți citi această scriere să nu socotiți cele spuse de mine drept normă a explicării duhovnicești a acestor texte. Căci sunt cu mult mai prejos de înțelegerea cuvintelor dumnezeiești și am eu însumi trebuință de învățătura altora, ca să le înțeleg. Ci, dacă puteți presupune sau afla ceva de la voi înșivă sau de la alții, socotiți mai degrabă aceea ca adevărat și credeți că aveți o înțelegere mai înaltă și mai adevărată. Iar aceasta se cunoaște prin aceea că dă certitudine inimii aceluia care se doresc după pătrunderea duhovnicească a lucrurilor tainice.

Căci Cuvântul dumnezeiesc se aseamănă cu apa. El se arată, ca în niște plante și răsaduri și ca și în diferite viețuitoare, în cei ce se adapă din același Cu-

vânt, pe măsura lor, atât în formă de fapte, cât și de cunoaștere, răsărind ca un fruct prin virtuți, după calitatea virtuții și cunoașterii fiecăruia, și trecând de la unii la alții. [5] Căci El nu poate fi circumscris și nu suferă să stea închis înlăuntru unei singure minți, dată fiind infinitatea Lui naturală.

Deci mai întâi ne-ai poruncit să grăim despre patimile ce ne supără. Și anume câte și care sunt, din ce început pornesc și la ce sfârșit ajung trecând prin faza de mijloc ce le este proprie; din ce putere a sufletului sau mădular al trupului răsărind fiecare dă minții în chip nevăzut forma (μορφή) sa, iar trupul îl face ca pe o vopsea ce colorează prin cugetările păcatului întreg nefericitul de suflet; care este înțelesul numelui fiecăreia și lucrarea ei, roadele și înfățișările, precum și vicleșugurile puse la cale prin ele de dracii necurați, însoțirile și disimulările lor nevăzute; cum scot aceia în chip ascuns pe unele la vedere prin altele și cum prin unele atrag în chip amăgitor spre altele; care sunt subțirile (nuanțele), micimile, mărimile și umflările lor uriașe; cum cedează, se retrag, încetează, stăruie, năvălesc mai repede sau mai domol; care sunt justificările lor în fața sufletului, ca în fața unui tribunal, și hotărârile ce se dau de către cugetare; înfrângerile și biruințele văzute și starea lăuntrică ce-o însoțește pe fiecare; care e pricina pentru care li se îngăduie dracilor să tulbure sufletul cu multe patimi, și aceasta fie prin ei înșiși, fie prin alții (altele) [6]; prin ce gând ne aduc în fața minții fără de vreme materiile proprii, prin care pornesc în chip ascuns războiul amarnic împotriva noastră – care ne preocupăm de cele ce nu sunt de față de parcă ar fi prezente –, întinzându-ne spre

materii, sau fugind de ele, și anume primul lucru pătimindu-l de dragul plăcerii, al doilea din pricina durerii [7]; despre modul prezenței lor în noi și despre nălucirile complicate și variate ce le stârnesc în visurile din vremea somnului; apoi dacă sunt închiși în vreo parte a sufletului sau a trupului, sau sunt în tot sufletul și în tot trupul; și dacă, aflându-se înlăuntru, înduplecă sufletul prin patimile sufletești să îmbrățișeze pe cele din afară prin mijlocirea trupului și îl amăgesc să se predea cu totul simțirii, părăsind cele ce-i sunt proprii după fire; sau, aflându-se afară, printr-o atingere din afară a trupului modelează sufletul cel nevăzut după chipul celor materiale (πρὸς τὰ ὑλικὰ σχηματίζουσιν), sădind în el o formă compusă și dându-i înfățișarea materiei primită prin imaginație; și dacă este vreo rânduială și vreo ordine în lucrarea lor, cu viclenie plănuită, ca mai întâi să încerce sufletul prin unele patimi și apoi să-l războiască prin altele; și care (draci) premerg, care urmează la rând, sau care cu care se însoțesc, dacă nu cumva tulbură sufletul în mod amestecat, fără nici o ordine, la întâmplare, prin orice patimi; apoi dacă e lăsat sufletul să pătimească unele ca acestea de la ei în afară de Providență, sau potrivit Providenței; și care este rațiunea pentru care Providența părăsește în orice patimă sufletul; care este apoi modul nimicirii fiecăreia dintre patimile înșirate și prin care fapte, cuvinte sau gânduri se eliberează sufletul de ele și se curăță de întinăciunea conștiinței; ce virtute va opune fiecărei patimi ca să o biruiască, fugărind pe dracul cel viclean și tăind deodată cu el total însăși mișcarea patimii; cum va putea apoi, după izbăvirea de patimi, să-și scruteze sufletul bine ale sale;

și cu ajutorul căror rațiuni și moduri ajungând prin rațiunea cea după fire la relații nepătimașe între simțiri și lucrurile sensibile, va modela simțirile ca să stea în slujba virtuților, precum prin patimi le modelase mai înainte să stea în slujba păcatului [8]; și cum va înfăptui această bună întoarcere ca să se folosească de cele prin care greșea înainte spre nașterea și susținerea virtuților; cum apoi, izbăvindu-se și de aceste relații [9], va culege cu pricepere, prin contemplarea naturală în duh, rațiunile celor create, desfăcute de simboalele sensibile din ele; și cum după aceste rațiuni, luând contact cu cele inteligibile, prin mintea devenită curată de cugetarea aplecată spre cele supuse simțirilor, va primi înțelegerile cele simple și va dobândi cunoștința simplă, care leagă toate întreolaltă potrivit cu rațiunea originară a Înțelepciunii; în sfârșit, cum după aceasta sufletul, odată trecut dincolo de toate cele ce sunt și de înțelesurile lor firești și desfăcut de toată puterea în chip curat, chiar și de puterea proprie de-a cugeta, va pătimi unirea cea mai presus de înțelegere cu Dumnezeu însuși, iar în această stare, primind de la El în chip negrăit învățătura adevărului adevărat, ca pe o sămânță, nu se va mai abate spre păcat [10], nemaifiind loc pentru diavol ca să-l atragă spre răutate prin amăgire, datorită necunoașterii Celui ce e bun prin fire și înfrumusețează toate cele ce se pot împărtași de El.

Fiindcă ați poruncit să lămuresc în scris rațiunile, modurile și pricinile tuturor acestora, rog să mai așteptați puțin cuvântul privitor la ele. De va ajuta Dumnezeu, voi cerceta cu un prilej mai potrivit și mai cu stăruință acestea în alte scrieri, dacă voi simți peste

tot în minte vreo astfel de putere de pătrundere, încât să pot cuteza să străbat un ocean atât de mare și de adânc. Căci nu mă rușinez să spun că încă nu cunosc uneltirile și vicleșugurile anevoie de descurcat ale dracilor necurați, dat fiind că praful materiei îmi întunecă încă ochii sufletului și nu mă lasă să privesc (să contemp lu) în chip curat firea celor create și să deosebesc din grămada celor ce există pe cele ce par să existe [11], înșelând doar simțirea cea lipsită de rațiune. Fiindcă numai cei foarte contemplativi și înalți la cugetare pot cerceta cu adevărat unele ca acestea și pot grăi despre ele, adică numai cei ce prin multă experiență au dobândit puterea de-a cunoaște cele bune și cele care nu sunt bune, ba, ceea ce e mai înalt și mai de cinste ca toate, au primit de la Dumnezeu harul și puterea de-a înțelege bine, și de-a spune limpede cele înțelese.

Dar ca să nu rămână cu totul neluminată învățătura despre acestea în lucrarea de față, voi spune puține lucruri despre nașterea patimilor, atâta cât e de trebuință ca voi și bărbații duhovnicești asemenea vouă să vadă sfârșitul din început. Apoi voi trece la tâlcuirea capetelor ce urmează.

Definiția răului

Răul nici nu era, nici nu va fi ceva ce subzistă prin firea proprie. Căci nu are în niciun fel ființă, sau fire, sau ipostas, sau putere, sau lucrare în cele ce sunt. Nu e nici calitate, nici cantitate, nici relație, nici loc, nici timp, nici poziție, nici acțiune (ποίησις), nici mișcare, nici aptitudine, nici patimă (pasivitate, afect) contem-

plată în chip natural în vreo existență și în niciuna dintre acestea toate nu subzistă prin vreo înrudire naturală. Nu e nici început (principiu), nici mijloc, nici sfârșit. Ci, ca să-l cuprind într-o definiție, voi spune că răul este abaterea (ἔλλειψις) lucrării puterilor (facultăților) sădite în fire de la scopul lor și altceva nimic. Sau iarăși, răul este mișcarea nesocotită (ἀλόγιστος) a puterilor naturale spre altceva decât spre scopul lor, în urma unei judecăți greșite. Iar scop (τέλος) numesc cauza celor ce sunt, după care se doresc în chip firesc toate, chiar dacă Vicleanul, acoperindu-și de cele mai multe ori pizma sub chipul bunăvoinței și înduplecând cu viclenie pe om să-și miște dorința spre altceva dintre cele ce sunt, și nu spre cauză, a sădit în el necunoștința cauzei.

Deci primul om, neducându-și mișcarea lucrării puterilor naturale spre scop, s-a îmbolnăvit de necunoștința cauzei sale, socotind, prin sfatul șarpelui, că acela este Dumnezeu, pe care cuvântul poruncii dumnezeiești îi poruncise să-l aibă ca pe un dușman de moarte. Făcându-se astfel călcător de poruncă și necunoscând pe Dumnezeu, și-a amestecat cu încăpățănare în toată simțirea toată puterea cugetătoare și așa a îmbrățișat cunoștința compusă și pierzătoare, producătoare de patimă, a celor sensibile [13]. Și așa „alăturatu-s-a dobitoacelor celor fără de minte și s-a asemănat lor” (Ps. 48, 12), lucrând, căutând și voind aceleași ca și ele în tot chipul; ba le-a și întrecut în iraționalitate, mutând rațiunea cea după fire în ceea ce e contrar firii.

Deci cu cât se îngrijea omul mai mult de cunoștința celor văzute numai prin simțire, cu atât își strângea

în jurul său mai tare neștiința de Dumnezeu. Și cu cât își strângea mai mult legăturile neștiinței, cu atât se lipea mai mult de experiența gustării prin simțire a bunurilor materiale cunoscute. Dar cu cât se umplea mai mult de această experiență, cu atât se aprindea mai mult patima iubirii trupești de sine, care se naștea din ea. Și cu cât se îngrijea mai mult de patima iubirii trupești de sine, cu atât născocea mai multe moduri de producere a plăcerii, care este și fiica, și ținta iubirii trupești de sine. Și fiindcă orice răutate piere împreună cu modalitățile care o produc, omul aflând prin experiența însăși că orice plăcere are ca urmașă în chip sigur durerea, își avea toată pornirea spre plăcere și toată fuga dinspre durere. Pentru cea dintâi lupta cu toată puterea, pe cea de-a doua o combătea cu toată sârguința, închipuindu-și un lucru cu neputință, și anume că printr-o astfel de dibăcie va putea să le despartă pe acestea una de alta, și iubirea trupească de sine va avea unită cu ea numai plăcerea, rămânând neîncercată de durere. Sub puterea patimii el nu știa, precum se vede, că plăcerea nu poate fi niciodată fără de durere. Căci în plăcere e amestecat chinul durerii, chiar dacă pare ascuns celor ce o gustă, prin faptul că domină patima plăcerii. Pentru că ceea ce domină iese totdeauna deasupra, acoperind simțirea a ceea ce stă alături.

Așa s-a strecurat marea și nenumărata mulțime a patimilor stricătioase în viața oamenilor. Așa a devenit viața noastră plină de suspine, cinstind pricinile care o pierd și născocind și cultivând prilejurile coruperii sale, datorită neștiinței. Așa s-a tăiat firea cea unică în nenumărate părțicele, și noi cei ce suntem de aceeași

fire ne mâncăm unii pe alții ca reptilele și fiarele. Căci căutând plăcerea din pricina iubirii trupești de noi înșine și străduindu-ne să fugim de durere din aceeași pricină, născocim surse neînchipuite de patimi făcătoare de stricăciune. Astfel, când ne îngrijim prin plăcere de iubirea trupească de noi înșine (φιλαυτία), naștem lăcomia pântecelui, mândria, slava deșartă, îngâmfarea, iubirea de arginți, zgârcenia, tirania, fanfaronada, aroganța, nechibzuința, nebunia, părerea de sine, înfumurarea, disprețul, injuria, necurăția, ușurătatea, risipa, neînfrânarea, frivolitatea, umblarea cu capul prin nori, moleșeala, pornirea de-a maltrata, de-a lua în răs, vorbirea prea multă, vorbirea la nevreame, vorbirea urâtă și toate câte mai sunt de felul acesta. Iar când ascuțim mai mult prin durere modul iubirii trupești de noi înșine, naștem mânia, pizma, ura, dușmănia, ținerea de minte a răului, calomnia, bârfirea, intriga, întristarea, deznădejdea, defăimarea Providenței, lăncezeala, neglijența, descurajarea, deprimarea, puținătatea de suflet, plânsul la nevreame, tânguirea, jalea, sfărâmarea totală, ciuda, gelozia și toate câte țin de o dispoziție care a fost lipsită de prilejurile plăcerii. În sfârșit, când din alte pricini se amestecă în plăcere durerea, dând perversitatea (căci așa numesc unii întâlnirea părților contrare ale răutății), naștem fățărnicia, ironia, viclenia, prefăcătoria, lingușirea, dorința de a plăcea oamenilor și toate câte sunt născociri ale acestui viclean amestec. Căci a le număra acum și a le spune pe toate, cu înfățișările, modurile, cauzele și vremurile lor, nu e cu puțință. Cercetarea fiecăreia dintre ele o vom face, dacă Dumnezeu ne va hărăzi putere, în viitor.